

a) Vad är huvudbudskapet? Vad vill Weber få sagt?

Weber ville förklara ett fenomen som han upplevde, en önskan om att förklara och skapa en modell för andra att förstå vilka orsaker som legat bakom utvecklingen av det samhälle han levde och verkade i. Fenomenet som han studerar beskriver han till en början lite yvigt, skillnaden mellan västvärldens metodiska rationalitet inom ett antal områden jämfört med andra kulturer, men som han senare fokuserar till en hypotes om att den rationella kapitalism som är en av skillnaderna har sin grund i utvecklingen av en protestantisk asketism inom den kristna västvärlden. Det är viktigt, anser Weber, att inse att kapitalismen är något annat än bara ett rent begär efter pengar. Det bygger på fredliga förtjänstmöjligheter (Weber 1978:9) och en rationalitet som bygger på ett systematiskt användande av resurser i form av material och människor för att genom kontinuerlig byteshandel öka sitt kapital. Den rationella ekonomins utveckling byggde dels på möjligheterna i användning av ny teknik och nya samhällsmodeller, men påverkades också av människors personliga uppfattning om sin delaktighet i de nya ekonomiska strukturerna. Om det förra avhandlats i inledningen för att visa på vilka grunder som drivit på den rationella ekonomiska utvecklingen så blev det senare mycket viktigare och blev Webers huvudproblematisering i den fortsatta diskussionen i boken (Weber 1978:13-14).

Det är inte de protestantiska religionsyttringarna som är grunden till framåtskridandet och den kapitalistiska utvecklingen, snarare tvärtom (Weber 1978:22) men det finns i den protestantiska tron, och då främst inom några utvecklingsspår, en religiös själ som till viss del har drivit fram en rationalistisk livsåskådning (Weber 1978:36) som bidragit till den kapitalistiska andans utveckling. En egenskap hos den kapitalistiska andan är, efter en lång utläggning av Weber där han citerar Benjamin Franklin, beskriven som en hängivenhet till arbetet, oavsett om du arbetar i fabriken eller äger kapitalet. Detta kall som driver kapitalisten till ett kontinuerligt ökande av sitt kapital och arbetaren till en dedikation till sitt yrke ville Weber härleda och visa varifrån det utvecklats. Weber beskriver de olika protestantiska yttringarna, och utvecklar sin syn på kopplingen mellan religion och kapitalism. Han kallar Luther för "kapitalistiskt efterbliven" (Weber 1978:38) och ser i honom nästintill ett motstånd till utvecklingen av tankar om kall och den kapitalistiska andan, och pekar istället på Calvinismen (och även metodismen) som alternativ som varit mest framträdande.

Det finns flera ingredienser i Webers beskrivning av utvecklingen av den kapitalistiska andan. En är predestinationen som uttrycks i uppfattningen att det inte är alla förunnat att nå evig salighet (Weber, 1978:48). Det är förutbestämt vilka som får nå härligheten när livet tar slut, och det finns ingenting som vi kan göra för att påverka detta. Det kan ses som en liten

paradox till att det skulle fostra en hängivenhet till arbetet, men det ska ses som att det handlar om att skapa en trygghet om sin egen frälsning genom att dels se det som sin plikt att betrakta sig själv som utvald och leva därefter, och dels ägna sig åt världsliga aktiviteter för att undanröja tvivel och att framkalla en inre visshet om att vara utvald (Weber, 1978:52). Det spelar alltså ingen roll huruvida det handlar om att de egna handlingarna framkallar frälsning, eller om de framkallar en visshet om frälsning (Weber, 1978:54). Kalvinismens praktiska etik präglades av ett liv av goda gärningar (Weber, 1978:55) till skillnad från till exempel katolicismens synd och bikt och botgöring. Varje kristen måste, i den asketiska livsåskådningen, vara munk hela livet (Weber, 1978:57).

Weber konstaterar således en koppling mellan den protestantiska asketismen och kapitalismens utveckling. Asketismen styrde individerna mot ett kall. Det underlättade arbetsdelningen och gav kapitalismen yrkesrollerna (Weber, 1978:76). Asketismen gav också arbetare som såg hårt arbete och undvikande av tidsförluster som sättet att uppnå salighet (Weber, 1978:74). Det gav underlag till kapitalismens användning av hårt och idogt arbetande arbetskraft. Weber menar också att det finns en djupare tolkning av det klassiska fördömandet av rikedom, pengar och ägodelar som innebär att förslösandet av tid genom att njuta av rikedom och leva ett liv i lättja är det som är verkligt förkastligt (Weber, 1978:74) och vidare att alla har en livsuppgift och att rikedom inte undantar någon från kravet att arbeta hårt (Weber, 1978:75). Det gav ytterligare en grund till kapitalismen genom att den religiösa asketismen uppmuntrade kapitalisterna till att använda sina pengar i sin verksamhet istället för att sitta på pengahögen.

Fascinerande och avslutningsvis beskriver Weber en fortsatt förändring där kapitalismens grundförutsättningar bryter mot religionen (Weber, 1978:83) och där en ny borgerlighet växer fram som lever i den bästa av världar och motiverar sig till både hårt arbete och njutning av sin rikedom. Den kapitalistiska mekanismen har slutligen övertagit asketismens moraliska krav (Weber, 1978:86) och själv kan styra kapitalister och arbetare in i fortsatt utveckling. Kapitalismen tuffar på, men lämnar den asketiska religionen efter sig.

b) Hur framförs budskapet? Vilka utgångspunkter har han för sin framställning?

Weber tar ett reflekterande perspektiv direkt i inledningen (Weber 1978:7) där han skriver

Då en företrädare för den moderna europeiska kulturen studerar allmänhistoriska problem möter han oundvikligen och med all rätt följande frågeställning: vilken kombination av omständigheter har lett till, att i västerlandet (och endast där) har framträtt kulturfenomen som har en tendens till universell betydelse och giltighet (åtminstone föreställer vi oss gärna att det är så)?

Han kommenterar insiktsfullt i slutet av citatet att det lika gärna kan vara en skev förförståelse hos honom och hans Europeiska landsmän som utgår från den egna storheten och framgången, och att min egen tro på att Weber har rätt ifrågasätts av honom själv där min fortsatta läsning av boken än mer påverkas av frågan huruvida hans ställningstaganden baserar sig på en föreställning eller empirisk grund.

I inledningen jämför han orientaliska samhällen med västerländska. När han nämner att deras vetenskaper, konstriktningar mm saknar bland annat det rationella beviset, en experimentell metod, moderna laboratorier, rationell juridik osv. (Weber 1978:7ff) hänvisar han till allmän samtida uppfattning. Han har mindre empiriska underlag för sina teser och förutsätter att läsaren är förtrogen med många olika vetenskapsområden, för att inte säga språkliga områden eftersom han, främst inom religionsbeskrivningarna, citerar på latin. Weber är ytterligare en av de sociologer som vi studerat som sannolikt och uppenbart kraftigt påverkats av sin vetenskapliga samtid. Han nämner sin tilltro till det biologiska arvet och rasneurologi men konstaterar samtidigt att han inte har vetenskapliga underlag för att använda detta i någon hypotes utan väljer att använda sig av sociala faktorer som sin förklaring (Weber 1978:15-16). Dessa är dock inte lika statistiska och kvantitativa som Durkheims, men minst lika omfattande. Han visar dock, på ett liknande sätt som Durkheim, att samhället påverkar individen till ett visst tankesätt och handlingsmönster utan att individen behöver vara medveten om det.

Efter inledningen där han definierar sin hypotes om västerlandet, fortsätter han med att beskriva problemet. Han använder historiska uppfattningar och nutida forskning för att både stärka sina egna hypoteser men också för att kritisera existerande teorier, som i exemplet med kopplingen mellan religionstillhörighet och kapitalistisk intensitet (Weber 1978:17ff). Han konstaterar att det protestantiska förhållningssättet uppmuntrade utvecklingen av ekonomisk rationalitet till skillnad från andra religioner. Han definierar kapitalismen som en metodisk verksamhet som handlar om att göra rationella kalkyler och sikta mot målet att öka sitt kapital. Detta till skillnad från den asketiska livsföringen är starkt värderationell (även om frälsningen är ett möjligt mål att förnuftigt planera sin väg mot).

Hans beskrivning av kapitalistisk anda och Benjamin Franklins tankar och arbete utgör ytterligare en pusselbit i hans argumentation. Här beskriver han en modern kapitalism som har en annan etik än andra kulturers varianter av kapitalism (Weber 1978:24) och som kräver en metodisk duglighet och skötsamhet (Weber 1978:25) som blir till det kall, den förpliktelse till en uppgift, som är så viktig för det fortsatta resonemanget. Han gör därefter en grundlig

genomgång av fyra protestantiska riktningar (Weber, 1978:46ff) som visar att han är rejält påläst i kristen teologisk historia.

Weber sammanfattar väldigt tydligt (Weber, 1978:85) att de egenskaper han visat hos den puritanska yrkesasketismen är desamma som hos den kapitalistiska anda som han tidigare beskrivit och till stor del hämtat från Benjamin Franklin. Här går det att se hans uppfattning att mänskligheten utvecklats genom de olika handlingstyperna genom att framhävda västerlandets rationella och metodiska kapitalism som steget efter den värderationella asketismen.

c) Hur kan man applicera Webers argumentation på ett idag aktuellt tema?

Jag väljer en tes som Weber lyfter fram för att diskutera fenomenet i dagens samhälle. Han beskriver en efterbliven förkapitalistisk arbetskraft som har en ovilja, nästan ett kompakt motstånd, mot att tjäna mer pengar och arbeta och kallar detta för *traditionalism* (Weber 1978:28). Han konstaterar också att det finns dylik efterblivenhet i hans egen samtid som visar sig i effekter av minskad effektivitet i industri och andra verksamheter. Men Weber vill inte heller ha en ständigt löneberäknande arbetskår, med mina ord kallad *närig*, som räknar på vad som ger bäst betalt med rimligaste insats (Weber 1978:29). Weber kommer här väldigt nära den värdegrund som är så central i min egen kompetensförsörjnings- och rekryteringsstrategi, dvs. att det är viktigt, sannolikt avgörande för all vår framgång, med anställda som tar ett eget ansvar för arbetet och resultatet, har ett starkt engagemang och, med Webers ord, har ett kall som driver honom/henne framåt.

En skillnad är dock drivkraften framåt. Där den asketiska livsföringen, baserad på en tro på predestination och ett liv i enlighet med tron på evigt liv, präglas av rädslan att inte vara utvald vill ju jag att mina medarbetare ska ha en glädje och ambition att fylla delar av sina behov genom att arbeta i vår verksamhet. Den arbetsdelning som kapitalismen baserar sig på, och som motiveras av asketismen, är inte heller något som är fördelaktigt i vår konsultverksamhet då vi ska arbeta mer flexibelt och kundtillvänt, och det kräver mer samtal om yrkesrollen och dess utveckling än den traditionella arbetarrollen så som den beskrivs inom kapitalismen.

Grunderna är de samma, men utförandet skiljer sig åt.

Weber, M. (1978). *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*. Lund: Argos

Ritzer, G. (2008). *Sociological Theory* (7th ed). New York: MacGraw-Hill.